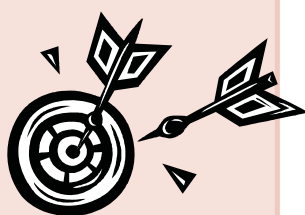

Fossans idrettsmedisinske portrett

Dr. Per Sunde

MANGE ÅRS RØYNSLE
MED PIL OG BOGE

Det er den svarte prikken
midt i skiva du skal treffa,
nett den, der
skal pila stå og dirra!
Men nett der treffer du ikkje.
Du er nær, nærare,
nei, ikkje nær nok.
Så lyt du gå og plukka upp
pilene,
gå tilbake, prøva på nytt.
Den svarte prikken tergar deg.
Til du forstår pili
som stend der og dirrar:
Her er og eit midtpunkt.

Olav H.
Hauge

Av Bjørn Fossan.

I Sofiesgt. 48, på nordsiden av Bislett Stadion leter jeg meg fram til ringeklokka til Bislett Legesenter. For 15 år siden sto jeg i likhet med flere kolleger ofte foran denne døra på vei inn til dagens intervjuobjekt. Da var det som regel demonstrasjon av ultralydens muligheter i diagnostisering av muskelskjelettlidelser som sto på programmet. Og mange var de timene vi tilbrakte i faglige diskusjoner her inne. Nå som den gang blir jeg ønsket velkommen av en smilende, engasjert og alltid like brun og friskt utseende dr. Sunde. Bislett Legesenter har vært en god og stabil arbeidsplass for mange medarbeidere siden starten i 1976. Selv har han nå lagt fastlegerollen bak seg og startet opp og arbeider ved Skulderklinikken, landets første spesialiklinikk for skulderlidelser.

- Så hyggelig at du kunne komme, da! - Alt for lenge siden sist, lyder velkomsthilsenen. Vi tar en oppsummering "på privaten" litt senere. - Jada, jeg vet du kommer for det intervjuet, og at det er du som har regien i dag. Men jeg tenkte vi først bare kunne kikke på tre veldig spennende "pasientstorer"? Ja, vi gjør det veldig kort altså!

Og før jeg får protestert stuper han ned mellom et utall av plastomslag som ligger i bunker på skrivebord og diverse hyller rundt omkring. Og ikke vet jeg hvordan han greier det, men i løpet av få sekunder har han trukket frem akkurat de riktige omslagene fra akkurat de riktige bunkene, - stort sett på første forsøk. Plastomslagene inneholder journalutskrift, epikriser, sonografiske bilder, kopier

fra lærebøker, brevvekslinger og avisutklipp. Alle er fulle av understrekinger, kommentarer og påklistede små gule post-it lapper, også de fulle av kommentarer som er totalt uleselige for alle andre enn forfatteren. Og ganske snart er brillene blitt skjøvet opp i pannen. Engasjementet og gløden for faget og pasientene har ikke tapt seg en millimeter – heldigvis! Snart er vi dypt inne i en diskusjon av faglige problemstillinger, fagpolitikk og ikke minst helsepolitikk. I et profetisk klarsyn ser jeg tydelig at i kveld, like sikkert som ved hvert besøk for 15 år siden, kommer tidsskjemaet til å sprekke ettertrykkelig, - og det gjorde det!

Under de første "misjonsmøtene" den gangen var en engere krets av oss blitt innkalt til demonstrasjon og faglig gjennomgang av diverse kassuistikker. Den pedagogiske innsikten hos dagens intervjuobjekt var nok langt overskygget av gløden og engasjementet. Mens han ivrig demonstrerte cuffpatologi i forskjellige plan og snitt var vi tilhørere falt av lasset for lengst der vi satt og grublet over hva som egentlig var opp og ned på det bildet vi så på skjermen. Innen vi greide å danne oss et noenlunde inntrykk av det, var læremesteren for lengst i gang med neste kassuistik.

- Du, de gule lappene, med de rare tegnene? Det går rykter om at du hadde hele pensum ti medisinsk embetseksamen nedskrevet på seks slike gule post-it lapper, og at det var helt umulig for andre å forstå noe som helst av dine nærmest stenografiske tegn?

Han ser litt vantro på meg før han slår opp latterdøra.

- Nei, sier han, det er helt galt. Det var nok noen flere. Men det er riktig at jeg er helt avhengig av de gule lappene, - til og med når jeg legger meg. Jeg har alltid penn og lapper liggende på nattbordet. Da er det jo spennende å våkne om morgenen og se om jeg har skrevet noe i løpet av natta, og ikke minst om jeg greier å tolke det jeg har notert.

På den ene kontorveggen henger det flere synlige bevis på at det er en virkelig, om enn forhenværende idrettsmann vi i dag besøker. Per Sunde ble født inn i en meget idrettsaktiv familie i Oslo 1944. Allerede 17 år gammel tok han som tidenes yngste NM-vinner i alpint, sitt første norgesmesterskap i slalåm. I 1965 fikk han 3. plass ved de klassiske slalåmrennene både i Wengen og i Kitzbühl, i konkurranse med legender som Jean Claude Killy og Karl Schranz. Den dag i dag blir han gjenkjent på gata og må skrive autografer når han besøker disse vakre alpebyene. Det var nok også interessen for alpint som gjorde at han valgte å studere medisin i Innsbruck, midt i hjertet av "alpin-land".

- Som medisiner har du i mange år blitt betraktet som ultralydens fremste forkjemper i Norge. Men hvorfor vil du så absolutt at vi som klinikere selv skal kunne utføre ultralyd ved bestemte muskelskjelettlidelser?

Han skotter litt skjelsmsk bort på meg, som om han må forsikre seg om at jeg ikke fleiper:

- Du vet bildetolkninger må alltid relateres til klinikken, og i så måte er ultralyd et virkelig godt verktøy for en kliniker. Ultralyden kan ofte verifisere en klinisk diagnose på veldig kort tid, svarer han med professoral tyngde. I enkelte tilfeller, som ved skulderpatologi, kan jo ultralyd faktisk være bedre enn MRI, blant annet for å påvise cuffkalk. Med dagens praksis vet vi at det tas alt for mye og ikke målrettet MR. Dette er kostbart for samfunnet og unødvendig tidsbruk for pasientene. Med ultralyd har vi ved svært mange lidelser et meget godt, raskt og kostnadseffektivt verktøy til bruk der og da.

- Kan du gi oss en kortfattet oversikt over den historiske utviklingen i bruk av ultralyd ved muskel-skjelettlidelser?

Sunde lener seg tilbake, og tempoet og intensiteten i utredningen synker betraktelig.

- I Norge kom vi sent i gang med å bruke ultralyd ved diagnostisering av disse lidelsene. Men i dag har også vi akseptert viktigheten, og det har utviklet seg flere gode ultralyd-miljøer. Mens det i England er radiologene som utfører ultralydsundersøkelsene og i Tyskland er klinikerne, er det hos oss få som har tatt hånd om dette feltet, selv om stadig flere leger, kiropraktorer og fysioterapeuter nå tar ultralyden i bruk. Og denne utviklingen, spesielt blant de yngre, er jo veldig gledelig.

- Hvorfor tror du det har tatt så lang tid å få aksept for ultralydbruken her til lands?

- For det første er jo vi nordmenn generelt ganske konservative. Men man har også hatt en overdreven respekt for læringskurven og trodd at apparatet skulle være så vanskelig å bruke og forstå, i tillegg til at ultralyd har vært dårlig betalt i forhold til MRI. Mange trodde nok også at MRI skulle kunne gi oss fasiten ved disse lidelsene, noe som altså har vist seg å være feil.

Og nå har dr. Sunde virkelig fått opp dampen. Før jeg helt vet hva som har skjedd befinner jeg meg strippet ned til undertøyet og gjennomgår en full sonografisk undersøkelse av begge knær.

- Ser du, spør undersøkeren. Det tar altså bare noen få sekunder å fastslå at du kun har litt gamle forandringer i MCL-festet i høyre kne. Antakelig er ikke dette noe som plager deg i det hele tatt.

Uten at jeg rekker å bekrefte påstanden viser han meg sine egne knær til sammenlikning. Jo, jeg er imponert. Dette går fort og fremstiller ytre tegn på vesentlig artrosepatologi, slik at selv NIMs utskremte får det med seg.

- Ja, sier han videre, mange av de underdiagnostiserte cuffrupturene som burde vært suturert, kunne vært diagnostisert i løpet av 10 sek med ultralyd! Og en av mine kjepphester er at det kontraindisert settes for mye kortison inn i senefester og i partielle rupturer. Dette skjer fordi man ikke vet hvor man egentlig injiserer. En annen kjepphest er at de fleste "ikke målrettede" MR-undersøkelser ved skulderproblemer er overflødige dersom man har utført en god klinisk og sonografisk undersøkelse, supplert med et godt 2-plans røntgenbilde, gjerne et "supraspinatus tunnel bilde".

Og nå kommer gullkornene så fort at jeg helt har glemt å kle på meg igjen, travel som jeg er med å notere ned kjepphester:

- Ultralyden kan være veldig god også ved muskelskader. Den kunne med for-

del brukes til å prognostisere rehabiliterings- og treningsprogresjon. Og så har jo ultralyd fordelene av å være en dynamisk undersøkelse. Man kan se på strukturene mens pasientene foretar bevegelser; i motsetning til MRI som er en statisk undersøkelse foretatt liggende.

- Men kjære dr. Sunde, nå er det vel kanskje nok reklame for ultralydens fortrefelighet? Vi skulle så gjerne ha laget et portrett av deg vi da, ikke et forslag til forordet i en lærebok i ultralydsdiagnostikk.

Han stopper opp et lite øyeblikk og kikker igjen litt skjevt bort på meg, fremdeles med brillene på plass i pannen, før han en smule vantro utbryter

- Men meg er det da vel ingen som vil lese om?

- Jo, faktisk tror vi du har mye mer å lære oss enn bare bruken av ultralyd. Vi kunne starte med ditt brennende engasjement for faget og din tidligere uttrykte glede over å få lov til å drive med et rikt felt som allmennmedisin. Men aller først må vi da bli litt kjent med personen Per Sunde.

Lett motvillig trekker han fram en mappe med utklipp fra intervjuer og viktige hendelser, både fra privatliv, idrett og medisinsk virke. Mens jeg leser og forsøker å formulere noenlunde interessante spørsmål, fyker han selv fram og tilbake, henter kaffe, mineralvann, kjeks og litt sjokolade samtidig som han diskuterer neste dags virksomhet med sykepleieren i resepsjonen og innimellom tar den helt nødvendige telefonen til et familiemedlem som fyller år akkurat i dag. Men hver gang han kommer inn på kontoret er han i gang med nye foredrag om ultralyd, nesten før han får lukket døra bak seg. Tydelig stolt føler han omsider også her hjemme en anerkjennelse av ultralydens rolle i skulderdiagnostikken, ettersom han har fått skrive en egen del om ultralyd under skulderkapittelet i boka "Norsk Fysikalsk Medisin, 2. utgave, 2007".

- Men denne anerkjennelsen har da heller ikke kommet helt uten videre? Jeg mener å minnes at du ved flere anledninger har arrangert kurs i ultralydsdiagnostikk, med internasjonale kapasiteter som forelesere?

- Ja, det er riktig. Jeg arrangerte i regi av NIMI i alt 3 kurs i Oslo med forelesere som Phil Connors, Tony Bouffard, Franz Kainberger og Rethy Chhem, alle kjente lærebok-forfattere innen ultralydsdiagnostikk. Men også flere andre kjente fore-

lesere deltok, som for eksempel Lars Øberg fra Umeå, som av mange er kjent for sine sene-skleroseringsarbeider med Håkan Alfredsson.

- Men hvordan har du kommet i kontakt med alle disse kapasitetene?

Han tenker seg om en stund før han lavmælt bekjenner:

- Jeg har i gjennomsnitt hver annen måned over mange år reist utenlands på kurs, konferanser, hospitering eller kollegaveiledning. På det tyske årlige skulderortopedmøtet i Würzburg i 1992 var det flere foredrag som inneholdt utsagnet: "og ultralyd viser at....."

Ultralyd kjente jeg kun fra fosterdiagnostikken og følte sterkt for å vite mer. Fra det tidspunktet begynte snøballen å rulle, og jeg oppsøkte de miljøene som drev med ultralyddiagnostikk både i Tyskland, Danmark, Østerrike, England og i USA. Dermed kom jeg i kontakt med de fremste kapasitetene i verden og har knyttet gode forbindelser til flere av dem. Litt artig er det også at Tony Bouffard, som er blitt min mentor på feltet, i år er invitert av den ledende radiologen David Stoller til å holde forelesninger om muskelskjelet-

tultralyd ved konferansen "MR Imaging in orthopaedics and sports medicine" i San Francisco.

- Men igjen, kjære dr. Sunde. Nå er vi jo igjen tilbake i ultralydens verden. Dette ble jo akkurat som jeg fryktet, nesten kun et intervju om ultralyd og i alt for liten grad et portrettintervju. For å rette opp noe av skjevheten må du nå fortelle oss litt om andre hobbyer, da!

Tilsynelatende meget fornøyd med å ha driblet meg akkurat dit han ville, tillater han seg å lette litt på det mer personlige sløret, nå mot slutten av intervjuet.

- Vet du, når jeg har fri koser jeg meg med å rusle litt i skogen, ja for eksempel i Nordmarka. Noen ganger trives jeg med å gjøre såkalt ingenting, bare ta inn naturinntrykkene. På grunn av knærne mine kan det ofte bli litt sykkel-"flanering". Jeg er også veldig takknemlig for familietiden jeg hadde i Vestfold med hester og dachser som hovedinteresser, og ikke minst mine to flotte stedøtre som jeg i dag føler meg som en pappa for.

Ellers er jeg glad i å reise, og når jeg har tid om sommeren dyrker jeg båtlivets gleder i motorbåten min, fortrinnsvis på svenskeysten.

- Og så vet jeg at du har stor leselyst?
 - Du tenker på at jeg er "avisoman"? Ja, det er riktig, jeg nærmest tygger flere aviser daglig. Jeg er også veldig glad i poesi og nok litt opptatt av mottoet "courage of tenderness", som motsats til en del av tidens råhet.

- Jeg har registrert at du ved et par anledninger også selv har tatt pennen fatt?

- Jeg startet vel egentlig en omfattende debatt med begreper som "når skal Hamsun få hvile" og "psykologisk skjending" i Aftenposten i forbindelse med lanseringen av Kolloens første Hamsunbiografi. Både legen og privatmennesket i meg synes verden er blitt alt for tabloid. Og biografene går i dag etter mitt skjønn ofte for langt i sine avsløringer. Ikke minst reagerer jeg mot det jeg betegner som lettvintheten i tiden, selv om jeg ved mine standpunkt er klar over at jeg like mye avspeiler min egen tids-horisont og alder. Men som lege synes jeg det er veldig viktig å verne om enkeltmennesket, og jeg er opptatt av at vi mennesker skal se hverandre som vi virkelig er. Tenk på alle de menneskene som i dagens samfunn ikke blir lagt merke til, men som hadde fortjent å bli sett nettopp som den de er. - Hør på dette ordtaket: "Enhver får tenke som sjelen er skapt til". Får du tak i det?

Jeg føler to brennende øyne som borer seg dypt inn i meg i det han uten å vente på svar fortsetter

- Dette handler nettopp om den dypeste respekt for at vi mennesker skal se hverandre som individer. - Jo eldre jeg er blitt, jo mindre bombastisk er jeg, og dess mer respekt har jeg fått for det enkelte individet, dets yringer og livsrammer.

- Med disse dypsindige betraktninger er det vel på tide å runde av, dr. Sunde. Men helt til slutt vil jeg gjerne at du formulerer noen tanker rundt fremtiden.

- Ja, for meg personlig, nå som jeg begynner å bli en gammel mann, er det fortsatt viktig å følge faget tett. Og hvis livet vil det slik ønsker jeg fortsatt å sitte her på Bislett og pusle som privatdoktor med hobbyen min, - ultralyden. Jeg ønsker meg også flere skulderpoliklinikker med ultralyd og videre rådgivning i "one step". Dette trengs fordi feltet er komplekst og det er veldig viktig å skille klinten fra hveten både mekanisk og strukturelt. Se for eksempel her, sier han og skyver brillene opp i pannen igjen....

Og plutselig sitter jeg i bar overkropp med skulderen full av ultralydgele og befinner meg på nytt midt inne i en blanding av forelesning og demonstrasjon av ultralydens betydning for sikker diagnostisering av patologiske tilstander i skulderen.

Pøh, gammel du, lissom!

HUR treningsapparater brukes av mennesker i alle livets faser. Du kan ha utgangspunkt i opptrening av pasienter med kroniske eller akutte medisinske problemer eller trening av toppidrettsutøvere.

HUR Finland etablerte i januar 08 datterselskapet HUR NORWAY AS.

HUR treningsapparater har vært tilgjengelig på det norske markedet siden tidlig på 90 tallet og vi kan vise til gode referanser. Du finner HUR treningsapparater mer enn 60 plasser i Norge. På fysioterapiklinikker, rehabiliteringssentre, treningssentere og sykehus.

Hur Norway
 Fagerborggata 6
 Postboks 5165 Majorstuen
 0302 Oslo
 Tlf: +47 22 60 41 52
 E-post: post@hur.no www.hur.no